

Jarosław Lisejko

Військовий потенціал посполітого рушення Сяноцької землі у другій половині XIV-XV ст.

Średniowiecze Polskie i Powszechne 6 (10), 191-201

2014

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Ярослав Лисейко

Національний університет «Львівська політехніка»

Військовий потенціал посполитого рушення Сяноцької землі у другій половині XIV—XV ст.

Сяноччина найшвидше з поміж західноукраїнських земель потрапила під владу Казимира III і відтоді безперервно знаходилась у володінні цього короля та його наступників. Тут найшвидше почала формуватися нова соціальна структура, а також найраніше реалізувались заходи, спрямовані на включення цього краю у військово-оборонну систему Польської Корони.

У даній статті на прикладі Сяноцької землі ми намагатимемось встановити чисельність військового контингенту, який можливо було змобілізувати у Сяноччині у другій половині XIV—XV ст., а також спробуємо встановити якісні показники сяноцького посполитого рушення на протязі окресленого періоду. Здійснені підрахунки та оцінки дозволять встановити ефективність діяльності королівської адміністрації, спрямованої на забезпечення обороноздатності цієї ділянки пограниччя. Основним джерелом для встановлення кількісних та якісних показників сяноцького посполитого рушення є надавнічі привілеї монархів, перемишльських єпископів, а також приватно-шляхетські надання, яких стосовно Сяноцької землі збереглося порівняно чимало. Цінність цих документів полягає у тому, що в них детально прописувалось число воїнів, які мали мобілізуватись із маєтності та вказувався тип їхнього озброєння.

Посполите рушення як військова формація доволі добре досліджене в історіографії ще у класичних працях з військової історії К. Гурського¹

¹ К. Górski: *Historia jazdy polskiej*. Kraków 1894, 363 с.

і Т. Корзона². Цю інституцію вивчали також В. Лозинський³, І. Крип'якевич та Б. Гнатевич⁴, зі сучасних істориків — Л. Войтович⁵. Особливості військової служби шляхти гербу Сас Сяноцької землі дослідив Л. Виростек⁶, військовий обов'язок солтисів близької до Сяноччини Львівської землі вивчив С. Соханевич⁷. Однак військова служба шляхти та солтисів у формації посполитого рушення в XV ст. на прикладі котроїсь із земель Руського воєводства ще не стала предметом окремого дослідження в історіографії.

З моменту завоювання Казимиром III Сяноцької землі однією з основних характерних рис політики короля та його наступників було бажання якнайкраще залюднити цей регіон. У першу чергу такі прагнення диктувала потреба максимально забезпечити Сяноччину з огляду на її прикордонний статус. Саме тому більшість відомих привілеїв-надань та підтверджень володіння маєтностями у Сяноцькій землі містять детально регламентовані умови несення військової служби набувачем маєтку. Ще однією вимогою, яка доволі часто зустрічалася в привілеях Казимира III та його наступників була умова обов'язкового проживання набувача маєтку у Сяноцькій землі. Знову ж таки, одним із мотивів прив'язки шляхти до наданої маєтності був брак людей, здатних до оборони та охорони краю⁸.

Політика володарів Сяноччини, спрямована на зміцнення обороноздатності прикордонних теренів через осадження тут військового люду досить швидко дала позитивні результати. Вже до середини XV ст. у Сяноцькій землі утворився доволі чисельний прошарок шляхти, солтисів, князів, королівських слуг, які виконували роль оборонця даної ділянки пограниччя, а також доповнювали число коронних військ у ході оборонних та наступальних кампаній держави. У подальшому, аж до середини XVII ст., число шляхетських родів продовжувало зростати.

З самого початку процесу осадництва, який провадив Казимир III, характерними рисами військово-службового стану Сяноцької землі були його неоднорідність і строкатість, широка майнова та соціальна

² T. Korzon: *Dzieje wojen i wojskowości w Polsce. Epoka przedrozbiorowa*. T. 1. Kraków 1912, s. 324—331.

³ W. Łoziński: „*Prawem i lewem*”. *Obyczaje na Czerwonej Rusi w pierwszej połowie XVII w.* T. 1. Lwów 1913, s. 403—420.

⁴ І. Крип'якевич, Б. Гнатевич: *Історія українського війська*. Т. 1. Київ 1994, с. 187—188.

⁵ Л. Войтович: *Військо і військова організація*. В: *Історія української культури. Українська культура XIII—першої половини XVII століть*. Ред. Я.Д. Ісаєвич. Т. 2. Київ 2001, с. 93—111.

⁶ L. Wyrostek: *Ród Dragów-Sasów na Węgrzech i Rusi Halickiej*. RHer 1932, T. 11, s. 135—146.

⁷ S. Sochaniewicz: *Wójtostwa i soltystwa pod względem prawnym i ekonomicznym w ziemi lwowskiej*. Lwów 1921, s. 252—265.

⁸ A. Prochaska: *Lenna i maństwa na Rusi i na Podolu*. Kraków 1901, c. 9.

диференціація. До військової служби були зобов'язані місцеві шляхта-землевласники, а також власники солтисівств та кнезівств. В окремих випадках обумовлювалась військова служба королівських слуг. Незважаючи на те, що військовозобов'язане населення Сяноцької землі володіло різними типами земельної власності, а також існували глибокі відмінності у його соціальному та майновому становищі, слід відмітити спільну для них усіх умову несення військової служби, а також доволі однакові вимоги щодо участі у військовому поході. Різниця у виконанні військового обов'язку полягала у вимогах до чисельності почтів та якості і вартості озброєння.

На основі збережених привілеїв-надань, а також підрахунку кількості шляхетських родів Сяноцької землі спробуємо визначити їхню чисельну репрезентацію у військових походах у разі оголошення посполитого рушення. У другій половині XIV—XV ст. шляхта Сяноцької землі у похід виступала спільно із перемишльською шляхтою в складі однієї хорогви. Про цей факт свідчить однаковий герб обох земель, який у середні віки виконував роль хоругви у війську. Крім того, знаємо напевно, що сяноцькі воїни воювали у складі перемишльської хорогви в битві під Грюнвальдом у 1410 р.⁹

Число віднайдених привілеїв-надань маєтків на ленному та дідичному праві у Сяноцькій землі у другій половині XIV—XV ст., в яких міститься умова про несення військової служби є доволі незначним, загалом відомо 15 таких документів. Згідно з цими наданнями, сяноцькі шляхтичі мали споряджати у військовий похід рицаря-вершника із списом та (або) 2—3 кінних лучників, озброєних арбалетами або луками. Аналіз маєткових надань шляхті у Сяноцькій землі показує, що спорядження такого почту відповідало маєтку дрібного та середнього шляхтича, у власності якого було від 1 до 7 сіл. Виходячи з підрахунків на базі згаданих привілеїв, у середньому один шляхтич-землевласник споряджав у похід двох воїнів. У другій половині XV ст. були здійснені спроби прив'язати вимір військової служби до розміру шляхетського маєтку, однак якихось чітких засад так і не було вироблено, що перешкоджає дати точнішу оцінку бойових контингентів, які екіпірував у різні періоди кожний сяноцький шляхтич-землевласник¹⁰. Згідно здійсненими нами підрахунками, упродовж XV ст. у Сяноцьку землю населяло близько 55 родів-землевласників. Виходячи з цього числа, та кількості воїнів, яких у середньому споряджав один шляхтич-землевласник, сяноцька шляхта могла мобілізувати у похід військові контингенти в складі 110 воїнів. Тут ми оминемо підрахунки числа

⁹ A. Nadolski: *Grunwald 1410*. Warszawa 1996, c. 57.

¹⁰ J. Bardach, B. Leśnodorski, M. Pietrzak: *Historia państwa i prawa polskiego*. Warszawa 1984, c. 104.

воїнів, які мобілізували сяноцькі можновладці Кміти чи Кам'янецькі, про що детальніше згадаємо згодом.

Аналогічним шляхом можемо здійснити підрахунки військового контингенту, змобілізованого з числа сяноцьких солтисів. Прошарок солтисів у Сяноцькій землі сформувався внаслідок масового заснування нових та локації давніших поселень на німецькому праві у другій половині XIV—XV ст. Як і у випадку із маєтковими наданнями шляхті, у привілеях на солтисівство чи вйтівство чітко нормувались вимоги до несення військової служби. У залежності від умови, вказаної у наданні, солтис екіпірував вершника зі списом, луком або арбалетом. В XV ст. у Сяноцькій землі солтиси кількісно були більш чисельним соціальним прошарком ніж шляхта-дідичі маєтків. За підрахунками А. Фастнахта, у Сяноцькій землі станом на кінець XV ст. знаходилось 136 сіл на німецькому праві¹¹. Разом з тим здійснити точні підрахунки чисельності військовозобов'язаних солтисів доволі важко. По-перше, число вйтів і солтисів, які згідно умови вказаної у наданні мали виступити у похід, почало невпинно скорочуватись у XV ст., оскільки солтисівства викупувала шляхта. По-друге, на початку XVI ст. поширення набула практика звільнення солтисів від участі у військових кампаніях. Не зважаючи на це, станом на середину XV ст. у Сяноцькій землі число військовозобов'язаних солтисів перевищувало сотню осіб. Так само як і в шляхтичів-землевласників, військовий обов'язок солтисів полягав в участі у посполитому рушенні. Отож незважаючи на умовний характер землеволодіння солтисів (їм не належало поселення на дідичному праві, а лише окреме солтисівське господарство та ряд привілеїв), закон зараховував солтисів, вйтів та волоських кнезів до числа військовозобов'язаного рицарства.

До числа солтисів зарахуємо також кнезів із сіл на волоському праві. У XV ст. прошарок кнезів у Сяноцькій землі ще не був таким чисельним як у XVI ст. Натомість у XV ст. волоських кнезів у Сяноччині репрезентували нечисленні родини, такі як Одріховські, Терновські чи Щавинські. У той же час військова повинність та місце в соціальній ієрархії в обох соціальних груп — у кнезів та солтисів було однаковим.

Військовий потенціал сяноцького посполитого рушення неможливо визначити, не з'ясувавши якісний склад військових почтів, які мобілізувало військово-службове населення Сяноцької землі. Знову ж таки, відповідь слід шукати у надавничих привілеях на маєтності у Сяноцькій землі. Бойовою одиницею, з якої комплектувалася земська хорогва був спис, котрий споряджав кожен шляхтич-землевласник, солтис або вйт.

Списи сяноцьких шляхтичів у більшості випадків формувалися із стрільців. При цьому стрільці мали виступати у похід верхи на конях.

¹¹ A. Fastnacht: *Osadnictwo ziemi sanockiej w latach 1340—1650*. Wrocław 1962, с. 249.

На озброєнні в стрільців були арбалет або лук. Лише в одному випадку, в наданні Володислава Опольського 1377 р. конкретизувалась умова про те, що лучник мав володіти мечем¹². Окремим типом воїна, мобілізація якого передбачалася надавничими привілеями цього періоду, був вершник із списом, під яким розумівся важко озброєний кінний рицар. Його бойова вартість, як правило, перевищувала аналогічну вартість стрільців. Імовірно саме тому зустрічаємо меншу кількість надань, які б передбачали мобілізацію списника ніж надань, що приписували спорядження на війну стрільців. Більшість набувачів маєтностей отримували надання у слабо заселеному гірському регіоні, а самі реципієнти надань найчастіше походили з числа середньої та незаможної шляхти. За таких умов король не міг обтяжити свого васала непомірною військовою службою, заставивши його виступати в похід у дорогому обладунку. У тих наданнях, де все-таки передбачалась військова служба списника, часто показовою є його більша вартість ніж стрільців. Наприклад, надаючи Яхніку Дзвечці м. Заршин у Сяноцькій землі в 1395 р., Владислав Ягайло застеріг умову, що він має спорядити у похід лише одного списника і аж трьох стрільців¹³. Доволі заможний руський зем'янин Яцько Русин, якому належало у Сяноччині три села, мав мобілізувати двох списників та трьох стрільців¹⁴. Це був один із найбільших почтів, які мали виставити сяноцькі зем'яни. Разом з тим, не можемо однозначно стверджувати «дешевизну» лучника, адже окремі надання передбачали службу лише одним стрільцем¹⁵. У такому випадку, його обладунок, імовірно, за своїми характеристиками та вартістю не мав поступатися обладунку списника, а різниця полягала лише у виді озброєння. Загалом у другій половині XIV—XV ст. військовий обладунок та зброя коронних воїнів була типовою як і для країн Західної Європи. Переважала кольчуга, зміцнена панциром та металевими пластинами для захисту кінцівок¹⁶.

У привілеях інколи конкретизувались вимоги до коня, на якому вершник виступав у похід. Зокрема у наданні 1399 р. Степанові Волі Петрашу з Фалькова такий кінь названий «добрим». Імовірно під цим розумілося, що кінь мав бути бойовим, призначеним та підготованим власне для воєнних дій¹⁷.

Вимоги до озброєння солтисів були схожими із вимогами до почтів та озброєння шляхти. Це зумовлено тим, що у час, коли йшов процес

¹² ZDM, Cz. 6, № 1707.

¹³ A. Fastnacht: *Słownik historyczno-geograficzny ziemi sanockiej w średniowieczu*. Cz. 3. Kraków 2002, s. 260.

¹⁴ ZDM, Cz. 6, № 1707.

¹⁵ Там само, Cz. 4, № 1045.

¹⁶ A. Nadolski: *Grunwald 1410...*, s. 63.

¹⁷ AGZ, T. 3, № 72.

осадництва Сяноччини у другій половині XIV—на початку XV ст. регіон був ще слабо заселеним, а фактичне становище солтиса мало чим відрізнялося від положення шляхтича. І перед одним і перед другим стояло завдання якомога швидше розбудувати свою маєтність, оселивши тут нових мешканців і налагодити господарство. Відмінності крилися у юридичній площині — шляхтич був дідичем свого маєтку, безпосереднім власником, у той час як солтиси рідко були шляхтичами, більше того, володіли не селом а солтисівством — тобто напівпривілейованим господарством та особливим соціальним статусом. Проте рівність у початкових умовах не тривала довго. Шляхта швидко витворила свою станову корпорацію у Сяноцькій землі та здобула тут домінуюче становище. Більше того, солтисівські господарства сяноцька шляхта почала поступово викупувати у свої руки, так що вже до кінця XV ст. соціальний прошарок солтисів занепав.

Загалом відомо 29 привілеїв-надань солтисівств та вїтївств другої половини XIV—XV ст. у Сяноцькій землі, що містили умову військової служби. За здійсненими підрахунками, у середньому солтис споряджав у військовий похід 1,6 воїнів. Це число було меншим ніж у сяноцької шляхти, оскільки чимало солтисів споряджали у похід лише одного воїна. Однак кількісно солтиси ще у середині XV ст. мали переважати сяноцьку шляхту. Якщо станом на середину XV ст. у Сяноцькій землі було 104 поселення на німецькому праві, то з них мобілізувалися військові почти чисельністю 166 осіб. Хоча у другій половині XV ст. число сіл на німецькому праві зросло до 136, кількість солтисів очевидно не збільшилась у зв'язку з викупом шляхтою солтисівських господарств.

Привілеї Казимира III для сяноцьких солтисів передбачали їхню участь військовому поході у якості вершника зі списом¹⁸. У деяких привілеях конкретизувалося, що солтис мав виступати в похід у панцирі¹⁹, у інших, що вартість коня має складати від 4 до 6 гривень²⁰. Також передбачалась служба стрільцями, які так само як і шляхта, у похід вирушали кінно. Окремі надання передбачали змішану службу списника та стрільців. Загалом для Сяноцької землі нараховується 10 надань солтисівств Казимира III. З них спорядження списників передбачалось у п'ятьох привілеях, стрільців — у трьох, змішані контингенти — у двох наданнях.

Привілеїв на солтисівства, виданих за правління Володислава Опольського нараховуємо лише три. З них у двох випадках передбачалась

¹⁸ A. Fastnacht: *Słownik...*, Cz. 3, s. 82; Його ж: *Słownik historyczno-geograficzny ziemi sanockiej w średniowieczu*. Cz. 1. Brzozów 1991, s. 166; Його ж: *Słownik historyczno-geograficzny ziemi sanockiej w średniowieczu*. Cz. 2. Brzozów—Wzdów—Rzeszów 1998, s. 124.

¹⁹ A. Fastnacht: *Słownik...*, Cz. 1, s. 166; Його ж: *Słownik...*, Cz. 2, s. 124.

²⁰ ZDM, Cz. 4, № 999; A. Fastnacht: *Słownik...*, Cz. 1, s. 76.

участь вершника зі списом і стрільців, в одному — спорядження трьох стрільців²¹.

Нарешті маємо ще п'ять надань солтисівств та вїтївств з рук Владислава Ягайла та два надання королеви Софії. Вимоги до військової служби солтисів у наданнях Ягайла не відрізнялися від надань його попередників і також найчастіше передбачали службу стрільців²². Одними з останніх привілеїв-надань солтисівств, виданих монархами для Сяноцькій землі у XV ст. були привілеї королеви Софії. Один з них — це привілей 1437 р. на князівство у Щавному, згідно якого щавинські солтиси, а властиво кнезі, бо Щавне послуговувалось волоським правом, були зобов'язані до військової служби з луком²³. Наступний привілей Софії з 1441 р. на солтисівство у Радошичах від усіх інших відрізняється тим, що передбачав допомогу в обороні Сяноцького замку, яку у разі потреби мали надати солтис та мешканці села. Привілей також передбачав участь у поході з луком на коні вартістю 5 гривень, або надання старості коня цієї вартості²⁴. Остання умова унаочнює процес занепаду солтисів як мілітарної сили вже з середини XV ст. Не бажаючи воювати особисто, солтиси натомість сплачували своєму сюзерену певну грошову суму, у даному випадку старості, як представнику королівської адміністрації у Сяноцькій землі.

Окрему категорію надань солтисівств складали донації у приватношляхетських маєтках. Передусім солтисівства у своїх розлогих володіннях надавали можновладці, які прагнули залюднити свої володіння та сформувати власну регіональну клієнтелу. Не зважаючи на приватний характер цих надань, чимало з них закріплювали за солтисами умову несення військової служби. Солтисівства у своїх маєтках роздавали Кміти (Вара — 1391 р., Канколівка — 1429 р.), Диновські (Футома — 1439 р., Ділягівка — 1448 р.), Добеслав з Олешниці (Глибоке — 1437 р.)²⁵. Солтисів у новоздобутих сяноцьких володіннях осаджував також відомий польський рицар, учасник багатьох битв із Тевтонським орденом Зиндарм з Машковиць. Він надав солтисівство у 1389 р. в Крулику Польському²⁶. З числа надань здійснених сяноцькою середньою шляхтою відома донація 1479 р. Миколая Чешика солтисівства у Хлохучковій²⁷. Це нетипово

²¹ ZDM, Cz. 2, c. 122; AGZ, T. 7, № 13.

²² A. Fastnacht: *Słownik...*, Cz. 3, c. 64; ZDM, Cz. 6, № 1699; A. Fastnacht: *Słownik...*, Cz. 2, c. 166; ZDM, Cz. 7, № 1987, 1999.

²³ ZDM, Cz. 5, № 164.

²⁴ Там само, Cz. 8, № 2327.

²⁵ K. Hajduk: *Zarys dziejów Wary do 1918 roku*. Brzozów 2006, c. 13; ZDM, Cz. 5, № 1375; A. Fastnacht: *Słownik...*, Cz. 1, c. 106, 123, 155.

²⁶ A. Fastnacht: *Słownik...*, Cz. 2, c. 102.

²⁷ A. Fastnacht: *Słownik...*, Cz. 1, c. 155.

пізніє надання, одне із останніх надань солтисівств у XV ст., що містило умову військової служби.

Вимоги до озброєння та військових почтів солтисів у приватно-шляхетських маєтностях були схожі із аналогічними вимогами у королівських наданнях. У похід споряджали як списників так і стрільців. На загальному фоні вирізняється лише надання Петра Лунага Кміти з 1429 р. для солтиса у Канколівці. Солтис цього села міг на власний вибір споряджати у військовий похід двох вершників зі списом або з луком²⁸. Скоріш за все, мова йшла про легкоозброєного вершника, а не рицаря у повній бойовій комплектації. Саме тому привілей ставить в один ряд обох вершників-лучників із двома списниками. Загалом вимоги до військової служби солтисів у приватно-шляхетських маєтках були дещо ліберальніші ніж у королівських привілеях. Це, наприклад, можна простежити, судячи з вимог до вартості бойового коня. У трьох відомих приватних наданнях вартість коня мала складати 3 гривні, в той час як у королівських привілеях його вартість стартувала від 4 гривень²⁹. Більше того, шляхетські та єпископські надання дещо пізнішого часу — з XVI ст., нерідко містили звільнення від військової повинності. Очевидно такого роду звільнення солтиси здобували за допомогою додаткових оплат та чиншів на користь патрона, а можливо і сам надавець не був зацікавлений у тому, щоб солтиси у їхніх маєтностях несли військову службу, адже це створювало зайві навантаження на селянські господарства, коштом яких солтис виступав у похід.

У Сяноцькій землі розлогі володіння здобули перемишльські католицькі єпископи. Згідно польського законодавства власники маєтків з числа духовенства також були зобов'язані до військової служби³⁰. Цей обов'язок перемишльські єпископи виконували за посередництвом своїх солтисів та осіб, яким у якості бенефіція надавалися церковні села. Як і шляхта у своїх приватних маєтках, вони роздавали привілеї на солтисівства, у окремих з яких застерігали умову про несення військової служби. Загалом відомо три привілеї на солтисівства перемишльських єпископів з другої половини XIV—XV ст., що передбачали військову службу солтиса.

Єпископи використовували солтисів як військову силу не лише для державних потреб, але й для приватної охорони. Так у 1413 р. перемишльський єпископ Матвій надав краківському мечнику Зиндарму з Машкович у пожиттєве володіння село Присітницю. Взамін Зиндарм зобов'язувався обороняти це село та інші маєтності єпископства від нападів розбійників

²⁸ ZDM, Cz. 5, № 1375.

²⁹ Там само, № 1455; ZDM, Cz. 2, № 504; A. Fastnacht: *Słownik...*, Cz. 1, c. 155.

³⁰ J. Bardach, B. Leśnodorski, M. Pietrzak: *Historia państwa...*, c. 104.

з-за Бескиду³¹. Не виключено, що основним мотивом надання солтисівств у єпископських володіннях була якраз потреба оселити осіб військового стану задля оборони церковних маєтків.

Вже до кінця першої третини XV ст. активна донація монархами солтисівств у Сяноцькій землі припинилася. З одного боку, вже на цей час розподіленою була земельна власність краю, з іншого — падала бойова вартість солтисів як окремої військової формації. Військова служба остаточно стала прерогативою шляхти, яка прагнула зберегти привілейований статус воїна-лицаря за собою. Крім того, шляхта поступово викупувала солтисівські господарства, що зумовлювало поступове зменшення цього соціального прошарку. Роль солтисів-кнезів у якості окремої категорії військово-службового населення Сяноцької землі знову зросла вже на початку XVI ст. із так званим волоським осадництвом та масовим закладенням у гірському поясі Сяноччини сіл на волоському праві.

У накреслену схему військового потенціалу сяноцького посполитого рушення не вписується кілька родин можновладців, які посідали у Сяноцькій землі обширні володіння. Такими у XV ст. передусім були Кміти. Протягом XV—першої половини XVI ст. цей рід володів майже третиною земельного фонду Сяноцької землі. Тож не дивно, що Кміти могли мати вирішальний вплив на кількісні та якісні показники сяноцького посполитого рушення. Скоріш за все Кміти та їх васали із сяноцьких маєтностей у військовий похід у складі повітової хорогви Сяноцької землі не виступали, а окремо формували власну родову хорогву, що комплектувалась із родичів, дрібного рицарства, підвладних солтисів. Приватна хорогва виступала у похід відособлено від повітової хорогви³². Саме так вчинив Микола Кміта, який на битву під Грюнвальдом у 1410 р. спорядив власну родову хорогву³³. Так само вчинив Клеменс з Москорова, родоначальник можновладної родини Кам'янецьких, які мали осідок у Кам'янецькому замку в Сяноцькій землі.

Загалом привілеї-надання не дають вичерпної відповіді стосовного того, якою була якість озброєння сяноцьких воїнів. Невідомо, наскільки точно відповідало спорядження та кількісний склад почту рицаря поставленим перед ним у привілеї вимогам. Однак слушною є думка, що під час військових походів формувалися звичаєві норми, які окреслювали те, яким чином воїн у відповідності до своїх майнових і суспільних позицій виступав на війну за покликом короля³⁴. Якщо порівнювати посполите рушення Сяноцької землі з іншими, типово польськими землями, то очевидної різниці між сяноцькими і польськими контингентами не було.

³¹ A. Fastnacht: *Słownik...*, Cz. 3, s. 72.

³² J. Bardach, B. Leśnodorski, M. Pietrzak: *Historia państwa...*, s. 105.

³³ K. Niesiecki: *Herbarz polski*. T. 5. Lipsk 1840, s. 126.

³⁴ A. Nadolski: *Grunwald 1410...*, s. 57.

У коронних воєводствах у складі війська також переважали стрільці, військо було кінним, згадки про піхоту відсутні. Отож, вже в часи Казимира III, через відповідно здійснену ним кодифікацію, вимоги до війська у різних частинах держави вдалося уніфікувати, в тому числі в Галичині. Разом з тим, до 1434 р. військова служба сяноцьких шляхти та солтисів була більш чітко регламентована ніж у коронних землях. Особливістю було також те, що військова служба сяноцької шляхти, скоріш за все, до 1435 р. не оплачувалась, у той час як у Польській Короні з 1388 р. діяла норма про оплату за участь шляхтича у поході (5 гривень за спис)³⁵. Володарі Сяноччини, як безпосередні власники цього краю, не вважали за потрібне оплачувати військову службу своїх васалів, які, отримавши масток, вже тільки цим були зобов'язані вірно служити своєму патрону у війську. Натомість мета монархів, за висловом Михайла Грушевського, полягала у забезпеченні «новоздобутих, zagrożеній провінції» служби шляхти найкращої якості і в конкретній, обумовленій привілеєм формі, а не за змогою шляхтича, як це було на теренах Польської Корони³⁶.

Отож, аналіз привілеїв-надань, а також підрахунки військово-службового населення Сяноцької землі у комплексі дозволили встановити кількісні та якісні показники повітової хорогви, яку у ході посполитого рушення могла мобілізувати Сяноцька земля. Станом на середину XV ст. із Сяноцької землі у похід могла виступити хорогва кінних вершників, у складі якої було 32,46% важко озброєних списників і 67,53% стрільців. Чисельність цього військового формування могло складати близько 275 воїнів. Як для найменшої землі Руського воєводства, та й загалом невеликого за масштабом адміністративного утворення, яким була Сяноцька земля це був чималий військовий контингент. Таких показників вдалося досягти внаслідок цілеспрямованої політики володарів Сяноцької землі на осадження цього регіону військовим людом.

³⁵ J. Bardach, B. Leśnodorski, M. Pietrzak: *Historia państwa...*, s. 104.

³⁶ М. Грушевський: *Історія України-Руси*. Т. 5: *Суспільно-політичний і церковний устрій і відносини в українсько-руських землях XIV—XVII віків*. Київ 1994, с. 77.

Jarosław Lisejko

Wojskowy potencjał pospolitego ruszenia ziemi sanockiej w okresie od drugiej połowy XIV wieku do XV stulecia

Streszczenie

Na podstawie analizy przywilejów wystawianych na majątności w ziemi sanockiej zbada-
dano wojskowy potencjał sanockiego pospolitego ruszenia w okresie od drugiej połowy XIV

wieku do XV stulecia. W tym czasie pospolite ruszenie tworzyła szlachta i sołtysi. Wymagania dotyczące uczestnictwa szlachty i sołtysów z ziemi sanockiej w kampaniach wojennych były podobne. W połowie XV wieku ziemia sanocka mogła zmobilizować chorągiew konną w składzie 32,46% kopijników i 67,53% łuczników, liczebność takiego formowania mogła wynosić do 275 osób.

Yaroslav Lyseyko

**The military capability of Sanok Pospolyta Army
in the second half of the 14—15th centuries**

Summary

During the second half of the 14—15th centuries Pospolyta Army involved the military honours among the nobility and Soltys. The requirements for qualitative and quantitative arms were the same for both Sanok nobility and Soltis. In the middle of 15th century on the territory of Sanok land could be formed a detachment of horse riders which comprised 32,46% of heavily armed spearmen and 67,53% of archers and crossbowmen.